

SOCIJALNA SIGURNOST I STABILNOST RADNIKA PREMA NOVOM USTAVU SFR JUGOSLAVIJE

I.

Čini se da u red najznačajnijih odlika novog Ustava SFR Jugoslavije spada težnja da se još više učvrsti i proširi uloga i uticaj radničke klase na sveukupne društvene odnose. To se, kako mislimo, postiže na trojak način:

— kroz garantovanje adekvatne pozicije radnika unutar samoupravnog sistema osnovne i drugih organizacija i zajednica udruženog rada i drugih organizacionih oblika rada i udruživanja;

— kroz isto takvu poziciju radničke klase u institucijama društveno-političkih zajednica i drugih subjekata javnog života i, najzad,

— kroz optimalan sistem ličnih pojedinačnih garancija materijalne i socijalne sigurnosti i stabilnosti svakog pojedinog radnika. Na ovome mestu će biti reči o trećem aspektu.

Socijalističko društveno uređenje u Jugoslaviji, kako se vidi iz Osnovnih načela novog Ustava SFR Jugoslavije, se zasniva na odnosima među ljudima kao slobodnim i ravnopravnim proizvođačima odnosno stvaraocima, a osnovu ovih odnosa čine društveno-ekonomski položaj radnog čoveka koji mu osigurava da, radeći sredstvima za rad u društvenoj svojini i odlučujući neposredno i ravnopravno s drugim radnicima u udruženom radu o svim poslovima društvene reprodukcije u uslovima i odnosima međusobne zavisnosti, odgovornosti i solidarnosti, ostvaruje svoj lični materijalni interes i pravo da se koristi rezultatima svoga tekućeg i minulog rada i tekovinama opšteg materijalnog i društvenog napretka.

Neprikosnovenu osnovu položaja i uloge radnog čoveka između ostalog, čine društvena svojina nad sredstvima za rad, oslobođenje rada kao prevazilaženje istorijski uslovljenih društveno-ekonomskih nejednakosti i zavisnosti ljudi u radu, pravo na samoupravljanje, pravo na uživanje plodova svoga rada i materijalnog napretka društva, ekonomska, socijalna i lična sigurnost i uzajamnost svakog prema svima i svih prema svakome.

Društvenom svojinom se obezbeđuje svakome da se, pod jednakim uslovima, uključi u udruženi rad i da na osnovu svoga rada stiče dohodak za zadovoljavanje ličnih potreba, potreba članova svoje porodice i zajedničkih potreba. Dalje se iz osnovnih načela vidi da je rad čoveka jedini osnov prisvajanja proizvoda društvenog rada. Podvucimo još da, prema izreci sadržanoj u osnovnom načelu V.: „Radni

ljudi u organizacijama udruženog rada i drugim samoupravnim organizacijama i zajednicama, na osnovama solidarnosti i uzajamnosti i socijalističkog humanizma, obezbeđuju svoju ekonomsku i socijalnu sigurnost i stvaraju sve povoljnije uslove za život i rad i za razvoj svestrane ličnosti radnog čoveka. Ovi ciljevi socijalne politike ostvaruju se stalnim poboljšavanjem i ujednačavanjem uslova života i rada, prevazilaženjem, na osnovama solidarnosti i uzajamnosti, razlika koje proizilaze iz materijalne nerazvijenosti i drugih nejednakih uslova života i rada, izjednačavanjem mogućnosti obrazovanja i rada i onemogućavanjem i otklanjanjem socijalnih razlika koje nisu zasnovane na primeni načela raspodele prema radu”¹

Sindikati, kao najšira jedinstvena organizacija radničke klase zalaže se, uz drugo, i za zaštitu prava radnika kao i za razvijanje i jačanje solidarnosti među njima. Pomenuti ciljevi, zajedno sa drugim preciziranim u Osnovnim načelima novog Ustava SFR Jugoslavije osnova su i pravac za tumačenje ustava i zakona, kao i za delovanje svih i svakog. Sa tog aspekta polazeći valja nam prosuditi i adekvatnost rešenja sadržanih u normativnom delu Ustava SFRJ.

II.

„Radnička klasa i svi radni ljudi i putem državne vlasti opšteobaveznim normama obezbeđuju socijalističke društvene odnose, razvoj društva i upravljanje društvenim poslovima na samoupravnim osnovama, štite slobode i prava čoveka i građanina, socijalističke samoupravne odnose i samoupravna prava radnih ljudi, rešavanju društvene sukobe i štite ustavom utvrđeni poredak” (iz osnovnog načela IV.). Kad je reč o materijalnoj i socijalnoj sigurnosti i stabilnosti radnika i zaštiti istih putem državne vlasti, a kroz obavezne norme, ista se, kako mislimo, u okviru Jugoslavije obezbeđuje kroz zakonodavne nadležnosti federacije. Tako gledano, federacija preko saveznih organa i organizacija, između ostalog, uređuje:

— osnovna prava radnika u udruženom radu kojima se obezbeđuje njihov ustavom utvrđeni položaj u samoupravnim i društveno-ekonomskim odnosima i osnovna prava i obaveze organizacija udruženog rada, samoupravnih interesnih zajednica, drugih samoupravnih organizacija i zajednica i društveno-političkih zajednica u pogledu sredstava u društvenoj svojini;

— osnovna prava radnih ljudi radi obezbeđenja njihove socijalne sigurnosti i solidarnosti;

— utvrđuje načela o položaju, pravima i dužnostima društvenog pravobranioca samoupravljanja;

— osnove pravnog položaja i poslovanja organizacija udruženog rada i organizacija poslovnog udruživanja na jedinstvenom privrednom području Jugoslavije;

— uslove pod kojima građani mogu odlaziti u inostranstvo radi obavljanja privrednih i drugih delatnosti i zapošljavanja i obezbeđuje zaštitu građana Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije na radu u inostranstvu;

¹) Ustav SFR Jugoslavije, „Sl. list SFRJ”, br. 9/74.

- statusna i druga pitanja lica na službi u Jugoslovenskoj narodnoj armiji i vojnih lica;
- uređuje i obezbeđuje socijalno osiguranje i zaštitu vojnih lica, odnosno vojnih osiguranika i njihovih porodica;
- zaključuje, ratifikuje i obezbeđuje izvršavanje međunarodnih ugovora;
- obezbeđuje izvršavanje međunarodnih obaveza Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije;
- praznike i odlikovanja Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije;
- položaj, boravak i zaštitu stranaca u Jugoslaviji;
- zaštitu života i zdravlja ljudi od zaraznih bolesti koje ugrožavaju celu zemlju;
- uređuje opšte uslove i načela za izricanje sankcija za krivična dela i privredne presteupe; sistem sankcija, uslove za gašenje sankcija i za rehabilitaciju i opšta pravila o primeni vaspitnih mera i kažnjavanju maloletnika, određuje krivična dela i privredne presteupe kojima se povređuju savezni propisi i određuje sankcije za njih;
- uređuje krivični postupak i druge sudske postupke, osim posebnih postupaka u oblastima u kojima društvene odnose uređuju republike, odnosno autonomne pokrajine, svojim propisima;
- zaštitu pronalazaka i tehničkih unapređenja;
- uređuje i organizuje prikupljanje, evidentiranje i obradu statističkih i drugih podataka o stanju u pojedinim oblastima društvenog života, o stanju u kretanju stanovništva, o ekonomskim i drugim pojavama, kao i drugih podataka od interesa za celu zemlju;
- rešavanje sukoba republičkog, odnosno pokrajinskog zakona sa zakonima drugih republika, odnosno autonomnih pokrajina, i sukoba nadležnosti između republičkih, odnosno pokrajinskih organa sa teritorija raznih republika;
- uređuje rešavanje sukoba zakona sa propisima drugih zemalja;
- prava dužnosti i odgovornosti radnika iz rada i po osnovu rada u savzenim organima i u ustanovama i školama koje osniva federacija i, najzad,
- štiti ustavnost utvrđenu ustavom i zakonitost u skladu sa ustavom.

Treba još dodati da se obezbeđuje sudska zaštita sloboda i prava zajamčenih Ustavom, a da sudovi odlučuju, između ostalog i u sporovima o radnim i drugim odnosima (čl. 221. Ustava) i da samoupravni sudski organi rešavaju sporove koje povere radni ljudi u ostvarivanju svojih samoupravnih prava iz međusobnih odnosa koje samostalno uređuju ili koji proizlaze iz prava kojima slobodno raspolazu. Izvesna prava federacija ima, kako je već podvučeno, i u oblasti odgovornosti, sankcija i postupaka za njihovo izricanje u opšte pa, sledstveno tome, i onda kad je reč o odgovornosti radnika (vidi čl. 281, st. 12. Ustava).

U vezi sa materijalnom i socijalnom sigurnošću i stabilnošću radnika navedena ovlašćenja federacije kao i sva druga u ostalom moraju imati svoj osnov i okvir u odgovarajućim poglavljima normativ-

nog dela Ustava SFR Jugoslavije. S te tačke gledano čini se da je od izuzetnog značaja pogledati rešenja sadržana u glavi o društveno-ekonomskom uređenju i ona u glavi o slobodama, pravima, dužnostima i odgovornosti čoveka i građanina.

U glavi o društveno-ekonomskom uređenju se najpre isitiče načelo po kome jedino rad i rezultati rada određuju, na osnovu jednakih prava i odgovornosti, materijalni i društveni položaj čoveka i da niko ne može neposredno ili posredno sticati materijalne i druge koristi eksploatacijom tuđeg rada. Iza ovog opšteg principa unutar koga se ogleda društveni značaj rada kao takvog u našem socijalističkom društvu i koji bi s toga morao biti opšte prihvaćen, respektovan i poštovan bez izuzetka ili drukčije rečeno neprikosnoven u Ustavu se preciziraju garancije materijalnog i socijalnog položaja radnika koji učestvuju u udruženom radu radnih i drugih organizacija i organa, njihovih asocijacija i institucija.

Uključujući se u udruženi rad radnik stiče pravo rada društvenim sredstvima kao neotuđivo pravo na osnovu koga radnik kao slobodan i ravnopravan sa drugim radnicima, radi u organizaciji udruženog rada radi zadovoljavanja svojih ličnih, zajedničkih, i društvenih potreba i upravlja svojim radom. Kao neotuđivo pravo se zajamčuje svakom radniku u udruženom radu u osnovnoj organizaciji udruženog rada i u svim drugim oblicima udruživanja rada i sredstava da upravlja poslovima i sredstvima u celini odnosa društvene reprodukcije, da uređuje međusobne odnose u radu, da odlučuje o dohotku koji ostvari u različitim oblicima udruživanja rada i sredstava i da stiče dohodak.

Lični dohodak je konkretizovan kao deo dohotka osnovne organizacije udruženog rada koji pripada radniku u skladu sa načelom raspodele prema radu i porastom produktivnosti njegovog i ukupnog društvenog rada tj. prema ličnom doprinosu povećanju dohotka organizacije i ukupnog društvenog dohotka koji je dao svojim tekućim i minulim radom. Kao donja granica zajamčuje se svakom radniku u udruženom radu lični dohodak i druga prava najmanje u visini odnosno obimu koji obezbeđuje njegovu materijalnu i socijalnu sigurnost i stabilnost. Obzirom na to u čl. 22, st. 2 Ustava SFR Jugoslavije stoji: „Visina zajamčenog ličnog dohotka i obim drugih zajamčenih prava, kao i način njihovog ostvarivanja, utvrđuju se samoupravnim sporazumom, društvenim dogovorom i zakonom, zavisno od opšteg stepena produktivnosti ukupnog društvenog rada i opštih uslova sredine u kojoj radnik radi i živi”.

U daljim odredbama se položaj radnika koji učestvuju u udruženom radu diferencira, a u zavisnosti od institucije u kojoj su zaposleni shodno vrsti i prirodi poslova koji se u njima obavljaju kao i prema nekim drugim specifičnostima. U tom smislu se govori o položaju radnika u radnim zajednicama obrazovanim radi vršenja poslova od zajedničkog interesa za više osnovnih i drugih organizacija udruženog rada i za organizacije udruženog rada udružene u poslovima udruženja i druge oblike udruživanja; radnicima u radnim zajednicama obrazovanim radi vršenja poslova za samoupravne interesne zajednice, društveno-političke organizacije, udruženja građana i organe i or-

organizacije društveno-političkih zajednica i, najzad, o aktivnim vojnim licima kao i o građanskim licima na službi u oružanim snagama SFR Jugoslavije.

Dalju grupu radnika, posmatrano prema specifičnostima ličnog statusa, predstavljali bi radnici zaposleni kod lica koja samostalno vrše profesionalnu delatnost ličnim radom i koja, izuzetno i u ograničenom obimu, mogu koristiti dopunski rad drugih lica njihovim zapošljavanjem (radnici zaposleni kod privatnih poslodavaca).

Opšte i osnovne organizacije za materijalni i socijalni položaj radnika zaposlenih kod privatnih poslodavaca date su u čl. 68, st. 2. Ustava SFR Jugoslavije gde se kaže: „Ugovor o zapošljavanju zaključuju radni čovek i radnici koje zapošljava u skladu sa kolektivnim ugovorom koji zaključuju sindikalna organizacija i odgovarajuća privredna komora, odnosno drugo udruženje u kome su predstavljeni radni ljudi koji samostalno obavljaju delatnost ličnim radom sredstvima u svojini građana. Kolektivnim ugovorom obezbeđuju se ovim radnicima, shodno pravima radnika u udruženom radu, pravo na sredstva za zadovoljavanje ličnih i zajedničkih potreba i druga prava koja obezbeđuju njihovu materijalnu i socijalnu sigurnost”. Iz citirane odredbe, čini nam se, treba naročito podvući činjenicu da se institut kolektivnog ugovora o radu uzdiže na rang ustavne kategorije i to što se ovaj institut podvrgava načelu obaveznosti. Svega toga nije bilo u pravnom sistemu naše zemlje kad je reč o Ustavu kao najvišem pravnom aktu i za celo područje SFR Jugoslavije. Šta više sad se u samom Ustavu određuje globalna sadržina kolektivnog ugovora o radu, njegov domašaj ili područje primene i subjekti. Za očekivanje je da će sve to skupa bitno doprineti daljem poboljšavanju u učvršćivanju pravnog, a time istvarnog položaja ove grupe radnika.

U vezi sa tehnološkim viškom, inače mnogo diskutovanom i žestoko kritikovanom kategorijom u predustavnom periodu, zapošljavanjem i još nekim pravima od uticaja na ličnu, materijalnu i socijalnu sigurnost i stabilnost radnika se u čl. 32, st. 3, 4 i 5. Ustava SFR Jugoslavije kaže: „Organizacija udruženog rada same ili u sporazumu sa drugim organizacijama udruženog rada, u skladu sa načelom uzajamnosti i solidarnosti, obezbeđuje sredstva za zapošljavanje, prekvalifikaciju i ostvarivanje stečenih prava radnika, ako prestane potreba za njihovim radom u organizaciji udruženog rada ili ako organizacija u njenom sastavu prestane sa radom.

Radnik, dok mu se ne obezbedi drugo radno mesto koje odgovara njegovim sposobnostima i kvalifikacijama, ne može da izgubi svojstvo radnika osnovne organizacije udruženog rada ako usled tehnoloških ili drugih unapređenja kojima se doprinosi povećanje produktivnosti rada i većem uspehu organizacije prestane potreba za njegovim radom u toj organizaciji.

Zakonom se može utvrditi obaveza udruživanja sredstava u te svrhe i za zapošljavanje u opšte, kao i propisivati uslovi upotrebe tih sredstava.

U citiranim odredbama, kako mislimo, centralno je i od najvećeg značaja rešenje po kome radnik ne može izgubiti svoj status u jednoj organizaciji udruženog rada usled tehnoloških i drugih una-

pređenja dok mu se ne obezbedi drugo radno mesto i to ne bilo kakvo i bilo koje nego ono koje odgovara njegovim sposobnostima i kvalifikacijama. Ovakvo principijelno, sigurno i čvrsto rešenje biće najbolji i najsigurniji podsticaj za dalje nužno poboljšavanje tehnologije rada, tehničkih i tehnoloških postupaka, zrocesa i unapređenja s jedne strane, i zapreka onima koji bi hteli da radnik u unapređenoj tehnologiji vidi svog neprijatelja koji ga ostavlja bez radnog mesta, a time i bez najbitnijeg, najčešće i jedinog izvora sredstava za egzistenciju s druge strane. Šta više po uslovu i izreci samog Ustava uspostavlja se solidarna odgovornost između više osnovnih organizacija udruženih u jednu radnu organizaciju, a na planu zapošljavanja tehnoloških viškova. Te su obaveze prevashodno postavljene kao obaveze organizacija udruženog rada koje one rešavaju međusobnim sporazumevanjem, a za slučaj da se to pokaže nedovoljnim Ustav je ostavio mesta i za intervenciju zakonodavaca.

Zakonom se, kako se vidi iz st. 5, čl. 32. Ustava SFR Jugoslavije, može utvrditi obavezu udruživanja sredstava za zapošljavanje uopšte. Šta više uz obavezu udruživanja sredstava za zapošljavanje mogu se propisati i uslovi upotrebe tih sredstava. Dakle, na ovom području federacija se nije bezuslovno obavezala, ostavljena je samo mogućnost. Inače „Zapošljavanje građana je slobodno na celoj teritoriji Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije pod jednakim uslovima koji važe u mestu zaposlenja” (čl. 253, st. 1.). Mislimo da je na ovom mestu bilo moguće konstituisati i pravo prvenstva po redu prijavljivanja kod lica koja se zapošljavaju pod jednakim uslovima. No kad to već nije učinjeno u Ustavu nema smetnje da se to zakonom propiše ili na drugi način uredi za područje cele zemlje. Takvim pravom prvenstva, kako verujemo, odlučujuće bi se uticalo na suzbijanje ispoljenih slabosti na jednom izuzetno osetljivom području i bitno doprinelo učvršćivanju principa jednakosti građana, a što je već prisutno u zakonodavstvu nekih zemalja.

Što se tiče rešenja sadržanih u glavi trećoj Ustava SFR Jugoslavije posmatranih iz ugla preciziranog naslovom ovoga rada od posebnog je značaja istaći načelo prava na rad, načelo slobode rada, zatim pravo na organičeno radno vreme, načelo zaštite na radu tj. pravo na uslove rada koji obezbeđuju fizički i moralni integritet zaposlenih, prava iz socijalnog osiguranja i dr.

U čl. 159. Ustava SFR Jugoslavije stoji: „Zajamčeno je pravo na rad. Prava stečena na osnovu rada neotuđiva su. Svi koji upravljaju ili raspolazu društvenim sredstvima i društveno-političke zajednice dužni su da stvaraju sve povoljnije uslove za ostvarivanje prava na rad. Društvena zajednica stvara uslove za osposobljavanje građana koji nisu potpuno sposobni za rad, kao i uslove za njihovo odgovarajuće zaposlenje. Zajamčuje se, pod uslovima određenim zakonom, pravo na materijalno obezbeđenje za vreme privremene nezaposlenosti. Radniku može prestati rad protiv njegove volje samo pod uslovima i na način koji su utvrđeni zakonom. Ko neće da radi a sposoban je za rad, ne uživa prava i zaštitu koji pripadaju na osnovu rada”. Iza prava na rad, Ustavom SFR Jugoslavije (čl. 160.) se zajamčuje sloboda rada na osnovu koje svako slobodno bira svoje zanimanje

tj. profesiju i zaposlenje. U okviru ovog načela, isto tako, svakom građaninu su, pod jednakim uslovima, dostupni svako radno mesto i funkcija u društvu dok je, s druge strane, prinudni rad izričito zabranjen. Prema tome u načelo slobode rada nesumnjivo je inkorporisano načelo dobrovoljnosti tj. svaki za rad sposobni pojedinac je stavljen u poziciju da sam i dobrovoljno odluči da li će se zaposliti, kada i gde, naravno kad se za takvo zaposlenje steknu uslovi predviđeni zakonom i propisima donetim na osnovu zakona. Po prirodi stvari, čini se, na ovom mestu treba podvući i odredbu čl. 161. Ustava SFR Jugoslavije po kojoj: „Radni čovek ima pravo na uslove rada koji obezbeđuju njegov fizički i moralni integritet i sigurnost”. Dakle, istaknutim načelima se ne konstituiše samo nužne garancije u pogledu odgovarajućeg zapošljavanja, već se kroz lična, materijalna i druga prava zaposlenog čoveka, a naročito kroz pravo zaštite na radu i načelo po kome: „Radniku može prestati rad protiv njegove volje samo pod uslovima i na način koji su utvrđeni zakonom”, teži daljem učvršćivanju, obezbeđenju i očuvanju njegovog fizičkog i moralnog integriteta i sigurnosti. Čini se da bi bilo suvišno isticati smisao i značaj ovih načela za zaposlene radnike u vreme kada i kod nas, usled izvesnih neusklađenosti pa i relativne nerazvijenosti postoji dosta izražena nezaposlenost

Zbog stanja kod nas u prošlosti, a drugde i danas i to ne retko i u zemljama koje se ne retko smatraju sinonimom sveukupne pa i demokratske razvijenosti da se pravo na rad, sloboda rada i obezbeđivanje radnikovog fizičkog i moralnog integriteta i sigurnosti Ustavom SFR Jugoslavije garantuju svakom radniku, kako to stoji u čl. 154., „bez obzira na nacionalnost, rasu, pol, jezik, veroispovest, obrazovanje ili društveni položaj”. Ukratko: „Svi su pred zakonom jednaki”, a svaki oblik diskriminacije u pogledu zapošljavanja ili položaja zaposlenih protivzakonit.

Izvesna prava od izuzetnog značaja za materijalnu, moralnu i socijalnu sigurnost i stabilnost radnika kao što su: pravo na ograničeno radno vreme, pravo na odmore, pravo na zdravstvenu i drugu zaštitu i ličnu sigurnost na radu, pravo na socijalno osiguranje i pravo omladine, zaposlenih žena i invalida na posebnu zaštitu na radu Ustav SFR Jugoslavije, manje-više, neposredno i konkretno reguliše.

U vezi sa pravom na ograničeno radno vreme Ustav sadrži relativno brojne i precizne principe. Obzirom na to u čl. 162. se kaže da: „Radnik ima pravo na ograničeno radno vreme. Radno vreme radnika ne može biti duže od 42 časova u sedmici. U određenim delatnostima i u određenim slučajevima zakonom se može propisati da radno vreme, za ograničeni period, može da bude duže od 42 časa u sedmici ako to priroda posla ili izuzetne okolnosti zahtevaju. Zakonom se mogu odrediti uslovi za skraćivanje radnog vremena”.

Što se odmora tiče Ustavom se, kao i dosad, konstituišu pravo radnika na dnevni, sedmični i godišnji plaćeni odmor. Osim ovih zakonodavstvo o radu u opšte, pa i odgovarajuće zakonodavstvo naše zemlje priznaju i plaćeni odmor u toku radnog dana za lica koja rade jednokratno i sa punim radnim vremenom. Međutim, u odnosu na dosad postojeća prava rešenja u našoj zemlji novi Ustav SFR Ju-

goslavije donosi bitnu novinu, tj. znatno poboljšanje u položaju radnika u pogledu dužine trajanja godišnjeg plaćenog odmora. Naime, u čl. 162, st. 4. se kaže da radnik ima pravo na plaćeni godišnji odmor u trajanju od najmanje osamnaest radnih dana. Prema dosad važećem Ustavu, kao što je poznato, minimum plaćenog godišnjeg odmora bio je znatno niži, tj. isti je mogao trajati najmanje četrnaest radnih dana. Na taj način naša se zemlja pridružila ne velikom broju država koje su u svoje nacionalno zakonodavstvo inkorporisale odredbe odgovarajuće konvencije Međunarodne organizacije rada po kojoj je minimalni godišnji odmor, takođe, preciziran na osamnaest radnih dana.

Fizički integritet i lična sigurnost radnika obezbeđuju se kroz njegovo pravo na zdravstvenu i svaku drugu tome podobnu zaštitu na radu. Na osnovu ovog načela kod nas i drugde nastalo je i razvilo se obimno i složeno zakonodavstvo o zaštiti na radu čiji je osnovni smisao u stvaranju bezbednih uslova rada tj. u preventivnom, a kad to nije moguće i u naknadnom otklanjanju uzroka ili saniranju ozbiljnih posledica za pojedinca i društvo koje svoj uzrok imaju u povredama na radu, oboljenjima i u smrtnim slučajevima.

„Pravo radnika na socijalno osiguranje”, stoji u čl. 163. Ustava SFR Jugoslavije, „obezbeđuje se obaveznim osiguranjem na načelima uzajamnosti i solidarnosti i minulog rada u samoupravnim interesnim zajednicama, a na osnovu doprinosa iz ličnog dohotka i doprinosa iz dohotka organizacija udruženog rada, odnosno doprinosa iz sredstava drugih organizacija ili zajednica u kojima rade. Ovim osiguranjem radnik, u skladu sa zakonom, obezbeđuje sebi pravo na zdravstvenu zaštitu i druga prava za slučaj bolesti, prava za slučaj porođaja, smanjenja ili gubitka radne sposobnosti, nezaposlenosti ili starosti i prava na druge oblike socijalnog osiguranja, a za članove svoje porodice — pravo na zdravstvenu zaštitu, pravo na porodičnu penziju, kao i druga po osnovu socijalnog osiguranja”.

Omladina, dakle lica zaposlena sa manje od osamnaest godina, radnice i invalidi, kaže se u st. 6, čl. 162. Ustava SFR Jugoslavije, uživaju posebnu zaštitu na radu. Jedni zbog nedovoljne fizičke očvrslosti, drugi zbog posebne psihofizičke konstitucije i dvostruke društvene uloge (radnica-majka) i treći zbog izgubljene, umanjene ili otežane radne i životne sposobnosti. Čitav niz zakonskih i podzakonskih akata jeste u funkcije posebne zaštite na radu navedenih kategorija zaposlenih lica.

Dodajmo još, na kraju, da svako, a sledstveno tome i radnik ima pravo na jednaku zaštitu svojih prava u postupku pred sudom, državnim i drugim organima i organizacijama, koji rešavaju o njegovim pravima, obavezama i interesima kao i pravo na odbranu. U skladu sa izraženim načelom pozitivnim zakonodavstvom se razrađuje i reguliše čitav sistem ostvarivanja i zaštite prava radnika, kako unutar institucije u kojoj su zaposleni, tako i izvan nje.

III.

Umesto zaključka samo nekoliko napomena. U radu pod gornjim naslovom, a polazeći od postavke da je dalje učvršćavanje položaja radničke klase u našem društvu i svakog radnika ponaosob jedna od najmarkantnijih karakteristika našeg novog Ustava, namera je bila da se na relativno celovit, sistematičan i u toj meri pregledan način izlože principi i rešenja novog Ustava od neposrednog tj. direktnog uticaja na materijalni, socijalni i moralni položaj radnika pojedinca. Pri tome samo mestimično i delimično je ukazano na smisao značaj i domašaj pojedinih principa i rešenja jer bi potpun prikaz i analiza tražili i više prostora i više vremena. Uz rečeno su u radu naročito podvučene novine do kojih se došlo kao rezultat sveukupnih saznanja s jedne i realnih društvenih mogućnosti u ovom trenutku s druge strane. U tom smislu je bilo reći o tehnološkim viškovima i novim rešenjima stim u vezi, povećanom minimumu plaćenog godišnjeg odmora itd.

Gore izložena Ustavna rešenja osnov su i siguran okvir za delanje i delovanje svih i svakog čemu je prva pretpostavka za realno oživotvorenje njihovo poznavanje pre svega od strane radnika pojedinaca kako bi ih bili svesni i mogli se boriti za njihovu primenu i poštovanje a potom i svih drugih mnogobrojnih subjekata našega društva. Izvan sumnje se pre svega misli na osnovne organizacije udruženog rada kao osnovne ćelije našeg samoupravnog sistema čija samoupravna ovlašćenja su izvanredno proširena drugde pa i na području pravnog položaja radnika pojedinca i koje su još u mnogo većoj meri, prema novom Ustavu, ne samo realizatori nego i regulatori toga položaja. Razume se samo po sebi da osim osnovnih organizacija, na planu uređivanja i zaštite položaja radnika pojedinaca ne mala ovlašćenja Ustav predviđa i za zajednice osnovnih organizacija, radne organizacije, složene radne organizacije, interesne, druge zajednice, i organizacije. Sve su ti institucionalizovani okviri unutar kojih se regulišu, koriguju i usklađuju lični, zajednički i opšti interesi a u skladu sa načelom raspodele prema radu, solidarnosti, uzajamnosti, socijalističkog humanizma i odgovornosti svih prema svakom i svakog prema svima.

DR DUŠAN R. PARAVINA,
professeur

LA SÛRETÉ SOCIALE ET LA STABILITÉ DES OUVRIERS D'APRÈS LA
NOUVELLE CONSTITUTION DE LA RSF DE YOUgoslavIE

R é s u m é

Dans l'introduction de son étude l'auteur part de la constatation, sous le titre ci-dessus mentionné, que l'une des plus importantes qualités de la nouvelle Constitution de la RSF de Yougoslavie est la tendance de consolider et d'élargir davantage le rôle et l'influence de la classe ouvrière sur tous les rapports soci-

aux notre pays. On se dirige vers ce but par la voie de la garantie adéquate de la position des ouvriers au sein des organisations fondamentales et des autres organisations du travail associé, au sein des communautés et des organisations d'intérêts, socio-politique et autres, au moyen du système optimum des garanties individuelles personnelles de la sûreté matérielle et sociale et de la stabilité de chaque ouvrier individuellement. Dans les lignes suivantes, en s'en tenant à la lettre et à l'esprit de la nouvelle Constitution, l'auteur rappelle en quelques traits principaux les catégories fondamentales de l'organisation socialiste en Yougoslavie dans le cadre desquelles est ensuite concentrée toute l'attention aux principes et aux solutions de la Constitution qui exercent une influence directe sur la sûreté sociale, matérielle et morale et la stabilité de l'ouvrier considéré individuellement.

„La classe ouvrière et tous les travailleurs assurent également par le pouvoir de l'Etat et les normes obligatoires pour tous, les rapports socio-économiques socialistes..." dans les principes fondamentaux IV). Eu égard à ce qui précède au commencement de la deuxième partie de l'étude sous le titre mentionné plus haut sont exposés les pouvoirs de la fédération dans les domaines qui exercent l'influence sur la sûreté sociale et la stabilité de l'ouvrier considéré individuellement. Dans la suite on procède avec différenciation à l'étude de la condition de l'ouvrier considéré individuellement. Il est questions en premier lieu des travailleurs employés dans les organisations fondamentales et dans les autres organisations du travail associé, ensuite de ceux qui sont employés dans les communautés de travail formées en vue de l'exercice des activités qui sont d'un intérêt collectif pour plusieurs organisation de travail et les autres organisations du travail associé, des associations d'affaires, des communautés d'intérêts, des organisations et des communautés socio-politiques, des personnes militaires actives ainsi que des personnes civiles qui travaillent dans les services de la défense nationale de la RSF de Yougoslavie et, enfin, des personnes employées par les employeurs privés.

Ensuite sont exposés les droits de principe de l'ouvrier considéré individuellement, surtout les droits des chapitres deux et trois de la Constitution; l'attention est attirée sur leur sens, leur importance et leur portée.

En guise de conclusion l'auteur rappelle, entre autres, que les solutions contenues dans la nouvelle Constitution de la RSF de Yougoslavie sont un fondement sûr et un cadre pour le travail ultérieur de tous et de tout autre et même dans le domaine de la consolidation postérieure de la position des personnes employés. La première hypothèse pour le succès. La première hypothèse pour le succès est la connaissance des solutions données. L'élargissement des pouvoirs autogestionnaires et l'accroissement ultérieur des sujets autorisés contribuent à ce que la responsabilité de tous ceux qui y sont appelés soit encore plus grande.